

Colecția *Clujul din cuvinte*
este coordonată de Irina Petraș

© Asociația „VECHIUL CLUJ”
www.facebook.com/VechiulCluj/
asociatia.vechiul.cluj@gmail.com,
www.vechiulcluj.ro, tel. +40-745-702887

Editura Școala Ardeleană
Cluj-Napoca, str. Mecanicilor nr. 48
Redacția: tel 0364-117.252; 0728.084.801
e-mail: office@scoalaardeleana.cluj.ro, redactie@scoalaardeleana.cluj.ro
Difuzare: tel/fax 0364-117.246; 0728.084.803
e-mail: difuzare@scoalaardeleana.cluj.ro, esadifuzare@gmail.com
www.scoalaardeleana.cluj.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Povești despre Cluj / coord. proiect: Sebastian-Iacob Moga, Victor-Eugen Salcă. - Cluj-Napoca : Editura Școala Ardeleană, 2016-
vol.

ISBN 978-606-8770-18-5

Vol. 5 / Vladimir-Alexandru Bogosavlievici, Lukács József, Ioan Ciorca;
coord. vol.: Tudor Sălăgean. - 2019. - ISBN 978-606-797-447-8

I. Bogosavlievici, Vladimir-Alexandru

II. József, Lukács

III. Ciorca, Ioan

IV. Moga, Sebastian-Iacob (coord.)

V. Salcă, Victor (coord.)

VI. Sălăgean, Tudor (coord.)

908(498 Cluj-Napoca)

Imagine copertă: arhiva Asociației „Vechiul Cluj”

Concept grafic copertă: Simina Pițur

Editor: Vasile George Dâncu

ASOCIAȚIA „VECHIUL CLUJ”

POVEȘTI DESPRE CLUJ

V

AUTORI

Vladimir-Alexandru Bogosavlievici

Ioan Ciorca

Sorin Dan Clinci

Claudiu Gabriel Enache

Tiberiu Fărcaș

Mihai-Florin Hasan

Laszlo Alexandru

Vasile Lechințan

Alexandru Simon

Lukács József

Victor Lungu

Cristian Manolachi

Ioan-Aurel Pop

Mihai Prodan

Gabriel-Virgil Rusu

Tudor Sălăgean

Daniel Sârbu

COORDONATORUL

VOLUMULUI

Tudor Sălăgean

COORDONATORII

PROIECTULUI

Sebastian-Iacob Moga

Victor-Eugen Salcă

Prefață de Victor-Eugen Salcă

Cluj-Napoca, 2019

CUPRINS

VICTOR-EUGEN SALCĂ

PREFAȚĂ / 9

IOAN-AUREL POP, ALEXANDRU SIMON

POSSESSIO REGIE MAIESTATIS FELEK VOCATA:

ORAȘUL „DE ȚARĂ” AL ROMÂNILOR ȘI IOBAGILOR
DIN REGATUL UNGARIEI / 11

VLADIMIR-ALEXANDRU BOGOSAVLIEVICI

CASA ȘI STATUIA LUI MATIA CORVIN / 29

VASILE LECHINȚAN

ȚĂRANII ROMÂNI ÎN PIAȚA CLUJULUI DIN
SECOLUL AL XVI-LEA / 41

GABRIEL-VIRGIL RUSU

CĂPITANUL CLUJULUI, DIONISIE BÁNFFY.

ÎNTRE MĂRIRE ȘI DECĂDERE / 57

LUKÁCS JÓZSEF

DESPRE SPITALUL CAROLINA DIN CLUJ / 77

DANIEL SÂRBU

MĂNĂȘTURUL UNIT / 89

TIBERIU FĂRÇAȘ

PATRU MINUNI ALE CLUJULUI.

PALATELE DE PE PODUL HOREA / 93

CRISTIAN MANOLACHI
Respect pentru oamenii cărții
VIAȚA STUDENȚEASCĂ DE LA CLUJ ÎN PRIMII ANI AI INTERBELICULUI.
O INCURSIUNE SOCIO-ANTROPOLOGICĂ / 99

MIHAI-FLORIN HASAN
RĂSFOIND ANUARUL UNIVERSITĂȚII DIN CLUJUL INTERBELIC / 119

TUDOR SĂLĂGEAN
LUPTLE DE LA JUCU, PARTE A BĂTĂLIEI CLUJULUI,
ÎN URMĂ CU 75 DE ANI / 133

IOAN CIORCA
COMANDORUL AVIATOR IOAN DICESCU,
UN EROU PIERIT ÎN UITARE / 143

MIHAI PRODAN
CUM A ORGANIZAT CLUJUL PRIMA CONFERINȚĂ DE IT DIN ȚARĂ / 155

VICTOR LUNGU
DUPĂ 30 DE ANI / 163

LASZLO ALEXANDRU
21 DECEMBRIE 1989 ÎN MĂNĂȘTUR / 173

CLAUDIU GABRIEL ENACHE
AMINTIRI LA STATURA CEASULUI DE ACUM...
BARTOLOMEU AL CLUJULUI / 193

SORIN DAN CLINCI
DEALUL CETĂȚUIA – FELLEGVÁR.
UN CONCURS PENTRU PROMONTORIUL SIMBOLIC AL CLUJULUI / 199

PREFAȚĂ

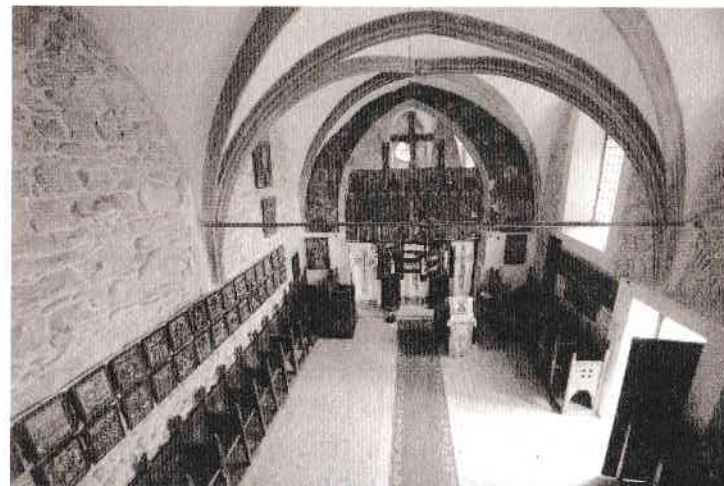
Iată că aflăm noi *Povești despre Cluj*, într-un al cincilea volum consecutiv! Indiferent dacă vorbim de evenimente, personalități sau clădiri contemporane sau din timpuri trecute, subiectele și perspectivele sunt nenumărate.

În cea de-a șasea ediție a întâlnirilor *Povești despre Cluj*, invitații noștri, ai Asociației Vechiul Cluj, au vorbit despre principala forță animatoare a orașului, „Universitatea din Cluj”.

Dezvoltarea Clujului nu ar fi cunoscut aceeași amploare fără universitățile care azi își au sediul aici. Studenții, atrași din toate colțurile țării și, mai recent, chiar din ale lumii, în ciuda unei istorii recente extrem de conservatoare a orașului, au transformat municipiul Cluj-Napoca într-un centru urban cosmopolit, care forfotește neîncetat, și pare un oraș care nu doarme niciodată.

La fel ca în edițiile precedente, atât a șasea ediție a întâlnirilor, cât și cel de-al cincilea volum de *Povești despre Cluj* abordează o diversitate de subiecte, unite în spațiul urban care reprezintă tema recurentă a proiectelor Asociației „Vechiul Cluj”!

Victor-Eugen Salcă
Vicepreședinte al Asociației „Vechiul Cluj”

POSSESSIO REGIE MAIESTATIS FELEK VOCATA: ORAȘUL „DE ȚARĂ” AL ROMÂNILOR ȘI IOBAGILOR DIN REGATUL UNGARIEI

Ioan-Aurel Pop
Alexandru Simon

În pofida statutului de oraș favorit al coroanei Ungariei, domeniul Clujului s-a format treptat și târziu¹. Primul sat încredințat, nu dăruit acestuia, a fost Feleacul, *domeniul maiestății regale numit Feleac*². Așa credea

¹ I.-A. Pop, Al. Simon, „Despre câteva sate din vecinătatea Clujului în secolul al XIV-lea”, în *Cluj – Kolozsvár – Klausenburg 700*, editor Maria Makó-Lupescu, Cluj, 2017, pp. 57-67

² Vezi deja Idem, „*Valahii și iobagii regelui: despre singurul oraș – „de țară” – al românilor din Ungaria*”, *Anuarul Institutului de Istorie A.D. Xenopol* (Iași), LIII (2016 [2017]), pp. 1-8.

* Ilustrație: Feleac. Biserica medievală.

de cuvîntă să sublinieze voievodul Transilvaniei, Petru de Bozyn (1506)³. Tocmai se încheiase o criză care aproape îl costase domnia pe Vladislav al II-lea Jagiello⁴. Regele era vînat de „naționaliștii ungari”, numiți și *sciți*, conduși de familia Szapolyai⁵. Ei îi disprețuiau pe *valahii* pe care se baza Casa de Habsburg⁶.

Casa reintrase în cursa pentru Buda, în frunte cu Maximilian I, co-regele *de iure* al Ungariei prin pacea de la Bratislava (1491)⁷. La moartea lui Matia Corvin, același Maximilian ceruse stărilor transilvane să-l accepte pe Ștefan al Moldovei drept „guvernator” al *Ardealului* în numele său (1490)⁸. Maximilian i-a „dat” apoi lui Ștefan, *valahului, jumătate din Ungaria*⁹. *Conspirația* lor (în cuvintele

³ Vezi I.-A. Pop, Daniela Marcu Istrate, Tudor Sălăgean, Al. Simon, De vertice montis: *Feleacul, Clujul și Transilvania în Evul Mediu* (=Minerva, I, 15), Cluj-Napoca, 2017, pp. 65-78.

⁴ Pentru înțelegerea epocii, trebuie reamintit că acest *Ulászló* nu a fost totuși un nevolnic.

⁵ András Kubinyi, „Az 1505-ös rákosi országgyűlés és a szittya ideológia” [Dieta din 1505 de la Rákos și *ideologia scitică*], *Századok* [Secole] (Budapest), CXL (2006), 2, pp. 361-374.

⁶ „Cel puțin” așa se temea Cracovia (Al. Simon, „*Valahii* și Dieta de la Rákos (1505). Considerații asupra sfârșitului epocii huniade”, *Apulum* (Alba Iulia), XLIII (2006), pp. 99-121).

⁷ Hermann Wiesflecker, „Das erste Ungarnunternehmen Maximilians I. und der Press-burger Vertrag 1490/1491”, *Süd-Ost Forschungen* (München), XVIII (1959), 2, pp. 26-75.

⁸ Friedrich Firnhaber („Beiträge zur Geschichte Ungarns unter der Regierung der Könige Wladislaus II. und Ludwig II. (1490-1526)”, *Archiv für Kunde Österreichischer Geschichts-quellen* (Wien) II (1849) 2, pp. 375-551, la no. 10, p. 410; Endre Veress, *Acta et epistolae relationum Transylvaniae Hungariaeque cum Moldavia et Valachia* (=Fontes Rerum Transylvanicarum, IV, VI), I. 1468-1540, Budapest, 1914, no. 39, pp. 42-43. Să reținem și anii de apariție.

⁹ *Correspondencia de Gutierre Gomez de Fuensalida, embajador en Alemania, Flandes e Inglaterra (1496-1509)*, editor Jacob Fitz-James Stuart of Berwick and Alba, Madrid, 1907, p. 21.

„regaliștilor” de la Buda) din anul precedent (1497), împotriva fraților Vladislav și Jan Albert (al Poloniei), părea să fi izbutit¹⁰. A fost în fapt începutul unui șir de convulsii, precum marea criză ungară (devenită regională) din toamna anului 1505¹¹, în care au fost „prinși” și românii.

[Ca în cazul conștiinței romanității lor, o „idee la modă” încă din anii 1400¹², românii de atunci par să fi fost mai mult decât simpli „executanți” ai marilor idei. Redăm astfel un pasaj din corespondența specialiștilor Cracoviei în probleme „orientale”: Jan Łaski, mare cancelar, viitor arhiepiscop de Gniezno¹³, și Lukas Watzenrode, episcop de Warmia (Ermland)¹⁴. Watzenrode concepuse planul – împiedicat de Maximilian la 1495 – de mutare a cavalerilor

¹⁰ I.-A. Pop, Al. Simon, „Moldova și celălalt Imperiu: Preliminariile și consecințele *conspirației* lui Maximilian I de Habsburg și Ștefan cel Mare(1497)”, în *Vocația istoriei. Prinos profesorului Șerban Papacostea*, editori Ovidiu Cristea, Gheorghe Lazăr, Brăila, 2008, pp. 331-406. A se vedea în special raportul partidei regaliste editat în Anexă (pp. 386-398).

¹¹ Vezi Idem, *Re de Dacia: un proiect de la sfârșitul Evului Mediu*, Cluj-Napoca, 2018.

¹² Luka Spoljarić, „Nicholas of Modruš and his *De Bellis Gothorum*: Politics and National History in the Fifteenth-Century Adriatic”, *Renaissance Quarterly*, XCII (2019), pp. 457-491.

¹³ Pentru acest personaj, deosebit de important și pentru istoria românilor, a se vedea Karól Górski, „Les idées politiques de Lucas Watzenrode, évêque de Warmie (1447-1512)”, în Idem, *Communitas-Princeps-Coroana Regni. Studia selecta*, Warszawa, 1976, pp. 92-116.

¹⁴ Pentru (tot) vechea documentație: Heinrich von Zeissberg, *Johannes Laski, Erzbischof in Gnesen*, Wien, 1874; Jan Korytkowski, *Jan Laski, Erzbischof von Gnesen*, Gnesen, 1880. Familia Łaski se desprinsese din familia Lăckfi, o adevărată dinastie voievodală a Transilvaniei sub Ludovic I între anii 1340 și 1370 (Konrad G. Gündisch, „Contactele și interesele transilvane ale familiei a Lasco (Łaski)”, în *Pe urmele trecutului. Profesorului Nicolae Edroiu la 70 de ani*, editori I.-A. Pop, Susana Andea, Al. Simon, Cluj-Napoca, 2009, pp. 191-208).

teutoni în Podolia și Valahia Mică¹⁵. La Conciliul Lateran V (1512-1517), în numele cruciadei, Łaski avea să afirme că românii, strămoșii *valabilor*, fuseseră colonizați în *Dacia* pentru apărarea *Pannoniei* (a Ungariei), și că aceasta era misiunea istorică a *valahilor* (1514)¹⁶.]

[...] *In Regno ex nunc* [adică după Dieta de la Rákos] *gubernatorem constituunt* [i.e. Ioan Szapolyai fusese ales guvernator (regent) al Ungariei], *et pro statu suo tributa magna communia decernunt, pro M.R.^a, ut feliciter et in tranquillo statu regnet, alia sed forsitan maiora. Rex tulit modeste iniqua decreta se forsitan versus Bohemiam accingit* [i.e. fuga lui Vladislav al II-lea]. *Gubernator fit natus olim Stephani natu maior* [palatinul Ștefan Szapolyai († 1499)¹⁷] *contra quem Maximillianus* [I] *vires et animum excitat. Walachi statu indigno Hungarorum perpenso sunt solliciti, ut se adunent nobis, forsitan enim estate futura Maximilliani suppellex Hungaro[s] cinget et presertim gubernatorem ingenuum, contra quem illa M.^{us} Romanorum plebeum esse velit. Nobis cum Tartaris labor est, etenim Radomiense*

¹⁵ Vezi aici *Ausgewählte Regesten des Kaiserreiches unter Maximilian I., 1493-1519* (=Johann>. Friedrich>. Böhmer, *Regesta Imperii*, XIV), editor-general Hermann Wiesflecker, II-1. 1493-1495, editori Christa Beer, Manfred Hollegger, Kurt Riedl, H. Wiesflecker, Ingeborg Wiesflecker-Friedhuber, Wien-Köln-Weimar, 1989, no. 1481, p. 159 [martie-iunie 1495].

¹⁶ Nicolae Iorga, „Dovezi despre conștiința originii românilor”, *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice* (București), seria a III-a, XVII (1935-1936), pp. 260-266, la p. 262.

¹⁷ Deși l-au trădat în repetate rânduri, în primul rând la 1467, când au și colaborat cu Ștefan al III-lea (după Baia, el i-a scris lui Cazimir că vorbise și cu Emeric; cf. P.P. Panaitescu, „Contribuții la istoria lui Ștefan cel Mare”, *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice*, seria a III-a, XV (1934), pp. 61-80, la pp. 63-65), Ștefan și fratele său mai mare Emeric († 1487) nu au fost pedepsiți de Matia. S-a presupus astfel că Emeric, dar nu și Ștefan, era fiul nelegitim al lui Iancu (a se vedea A. Kubinyi, *Matthias Rex*, Budapest, 2008, pp. 20-22).

*decretum*¹⁸, *non erat executum, egritudine obstante domini. Sic iterum pro cezare deliberandum* [...] (Cracovia, 30 noiembrie 1505)¹⁹.

Patruzeci de ani mai devreme, o altă rebeliune²⁰, tot la scara Regatului Ungariei²¹, îl făcuse pe Matia²² să confirme drepturile Feleacului (1468)²³ și să acorde Clujului, orașul său natal, Feiurdeniul familiei Báthory (1470)²⁴. În timpul luptelor

¹⁸ Decretul *Nihil novi* al seimului de la Radom (mai 1505), aprobat de fratele lui Vladislav, Alexandru, rege de la moartea lui Jan Albert (1501), care limita serios puterea coroanei.

¹⁹ *Acta Alexandri Regis Poloniae, magni ducis Lithuaniae (1501-1506)* (=Monumenta Medii aevi res gestas Poloniae illustrantia, XIX), editor Fryderik Papée, Kraków, 1927, no. 305, p. 515. În anii 1920, actul se păstra în arhiva Episcopiei de Frauenburg (Frombork), Ms. 65, f. 89^{r-v}).

²⁰ Pentru evenimente, a se vedea sursele din I.-A. Pop, Al. Simon, „The Venetian and Walachian Roots of the Ottoman-Hungarian Truce of 1468: Notes on Documents in the State Archives of Milan”, în *The Italian Peninsula and Europe's Eastern Borders. 1204-1669* (=Eastern and Central European Studies, I), editori Iulian Mihai Damian, I.-A. Pop, M. Popović, Al. Simon, New York-Oxford-Basel-Frankfurt-am-Main-Wien, 2012, pp. 181-196.

²¹ Vezi A. Kubinyi, „Erdély a Mohács előtti évtizedekben” [Transilvania în deceniile de dinainte de Mohács], în *Tanulmányok Erdély történetéről* [Studii asupra Istoriei Transilvaniei <în trei volume>], editor István Rácz, Debrecen, 1988, pp. 65-73, mai ales pp. 67-68.

²² Richárd Horváth (*Itineraria regis Matthiae Corvini et reginae Beatricis de Aragonia (1458-1476-1490)*, Budapest, 2011, p. 94) a declarat că Matia nu a mai venit în Transilvania după 1467. În acest scop, el a omis și actele – clujene – din *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen* (VI. 1458-1473, editori Gustav Gündisch, Herta Gündisch, Gernot Nussbächer, K.G. Gündisch, Bukarest, 1981, nos. 3867-3870, pp. 496-499; no. 3874, p. 501).

²³ *Urkundenbuch*, VI, no. 3607, p. 334 (act emis în timpul campaniei lui Matia din Boemia).

²⁴ Atestat ca s-a încă de la 1326 (Elek Jakab, *Oklevéltár Kolozsvár története első kötetéhez* [Diplomatariu pentru primul volum din Istoria Clujului] I, Buda, 1870, no. 147, pp. 232-233).

pentru coroana Ungariei de după Mohács²⁵, Ioan Szapolyai a dat Clujului satul Valele (1529)²⁶, odinioară al familiei Dobokai, rudele Basarabilor de peste munți²⁷. Prima – și singura până la 1470 – „posesiune” a Clujului fusese Feleacul, supus numai autorității regale, încredințat de către Ludovic I de Anjou orașului creat de tatăl său Carol-Robert în ajunul luptei finale pentru controlul regal ungar al Transilvaniei (1316-1322)²⁸. Încredințarea a avut loc la 1367²⁹, după rebeliunea transilvană de la 1366 (cu românii „în frunte”)³⁰ și a fost reconfirmată în anul 1377³¹, când Ludovic se pregătea să plece în campanie împotriva Țării Românești și a Moldovei³².

²⁵ Pentru o prezentare clasică a acelei crize, vezi Gábor Barta, *La route qui mène à Istanbul, 1526-1528* (= *Studia Historica Academiae Scientiarum Hungaricae*, CXCV), Budapest, 1994.

²⁶ Document publicat în Jakab, *Oklevéltár*, I, no. 234, p. 370. A se vedea cu precădere K.G. Gündisch, *Das Patriziat siebenbürgischer Städte*, Köln-Wien-Weimar, 1991, pp. 192-193.

²⁷ Vezi inclusiv Marius Diaconescu, *Structura nobilimii din Transilvania în epoca angevină*, Cluj-Napoca, 2013, pp. 184-192. Datele disponibile au fost însă „împrăstiate”, nu adunate.

²⁸ T. Sălăgean, *Un voievod al Transilvaniei: Ladislau Kán (1294-1315)*, Cluj-Napoca, 2007, pp. 168-170. Să reținem și că bătaia – poate decisivă – „pentru Ardeal” a avut loc la Bonțida.

²⁹ Hotărârea regală din 28 ianuarie 1367 a fost publicată ultima oară în *Documenta Romaniae Historica* (DRH), C. *Transilvania*, XIII. 1366-1370, editori [János] Ioan Dani, K. Gündisch, Viorica Pervain, Aurel Răduțiu, A. Rusu, S. Andea, București, 1994, no. 196, pp. 314-315.

³⁰ Un foarte controversat subiect. Vezi I.-A. Pop, „Din mâinile valahilor schismatici... *Ro-mâni și puterea în Regatul Ungariei medievale (secolele XIII-XIV)*”, București, 2011, pp. 274-313.

³¹ Actul regelui Ludovic din 30 septembrie 1377 poate fi găsit și în DRH, C, XV. 1376-1380, editori S. Andea, Lidia Gross, V. Pervain, Adinel Dincă, București, 2006, no. 204, p. 331.

³² În acest vechi subiect, vezi studiul lui Șerban Papacostea, „Moldova începuturilor între regii Ungariei și Poloniei”, *Revista Istorică* (București), NS, IX (1998), 5-6, pp. 425-429.

Practic, de la „fondare”, Clujul s-a hrănit prin crizele traversate de Regatul Ungariei, atât în est, cât și în vest³³. Domeniul orașului liber regesc s-a constituit nu pe fondul unui „boom” (fie politic, fie economic), ci – invariabil – în contexte de criză majoră ale autorității statale din acele vremuri³⁴. În aceste condiții, și „prezența” Feleacului alături de și împreună cu Clujul, așa cum a fost ea statuată de regii Ungariei (Ludovic I de Anjou, Sigismund de Luxemburg, Matia Corvin și Vladislav al II-lea Jagiello)³⁵, trebuie reprivită.

Pe când felecarii, în număr de vreo 300³⁶, plăteau pe la 30 de florini în taxe Clujului (singurele dări pe care le aveau), satele Hunedoarei, locuite de 227 de suflete, aveau la anul 1517 un cens de aproximativ 230³⁷. Feleacul ar putea fi socotit astfel „unic”³⁸. Nu este, sigur nu în planul toponimiei³⁹.

³³ A se vedea aici și Al. Simon, „Die Wirtschaft der Stadt Klausenburg (1468-1594)”, în *Klausenburg. Wege einer Stadt und ihrer Menschen in Europa* (= *Studien zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, I), editori Ulrich Burger, R. Gräf, Cluj-Napoca, 2007, pp. 69-96.

³⁴ Orice asemănare cu evenimentele și evoluțiile de după 2004 este „pur accidentală”.

³⁵ Toate documentele au fost publicate din secolul al XIX-lea, mai puțin cel de la Vladislav din 1510, pierdut după semnalarea sa de către Marius Porumb în 1968 (pentru actele jagiellone, vezi Al. Simon, *Feleacul (1367-1587)*, Cluj-Napoca, 2004, pp. 234-235, nota 108).

³⁶ Datele strânse de Vasile Lechințan în anii 1980-1990 au fost analizate în Simon, *Feleacul*, p. 70. Ele nu par să fi suscitate anterior vreun interes pentru istorici, indiferent de etnie.

³⁷ Cf. David Prodan, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*, II, București, 1967, p. 735.

³⁸ Vezi „asemănări și deosebiri” la Pop, *Din mâinile valahilor schismatici...*, pp. 197-200.

³⁹ Sintetizăm datele din Simon, *Feleacul*, pp. 68-70, 225-227 (notele 135, 172 și 179). Alte informații noi (mai ales de ordin arheologic) nu par să fi apărut între timp, ceea ce este în fapt foarte improbabil datorită elementelor expuse, atât în 2004, cât și în cele ce urmează.

Feleacurile sunt răspândite de lângă Sibiu (în maghiară Avrighul fiind numit *Felek*) până în Bistrița, Mureș și Harghita, și „înapoi” în Arad (la Felnac) și Timiș (în Banatul Montan)⁴⁰. Practic toate (opt la număr) sunt atestate documentar abia din secolul al XIV-lea⁴¹. Vreo patru sunt sensibil mai vechi (Avrighul, Feleacul din Arad, Feleacul din Bistrița și Feleacul de lângă Cluj)⁴². În cel puțin patru au fost menționați voievozi și cnezi (la Felnac, în Feleacul din Bistrița, inclus în Nușeni astăzi, în unul dintre Feleacurile din Mureș, numit Câmpenița astăzi, și în Feleacul, aflat la sud de orașul Cluj)⁴³.

⁴⁰ Amintim așezările în ordinea atestării lor: 1. 1308: Feleac, în Comitatul Arad (astăzi comuna Felnac în Județul Arad); 2. 1310: Feleac în Comitatul Dăbâca (astăzi satul Feleac din comuna Nușeni, din Județul Bistrița-Năsăud); 3. 1349: Feleac, în Scaunul Mureș (astăzi satul Câmpenița din comuna Ceaușu de Câmpie, din Județul Mureș); 4. 1364: Feleac, din Scaunul Sibiu (astăzi orașul Avrigh din Județul Sibiu); 5. 1364: Feleac, din Scaunul Mediaș (astăzi satul Feleag din comuna Vânători, din Județul Mureș); 6. 1367: Feleac, din Comitatul Cluj (astăzi comuna Feleac din Județul Cluj); 7. 1393: Feleac, din Scaunul Odorhei (astăzi inclus în orașul Cristurul Secuiesc din Județul Harghita); 8. 1428, Feleac, din Comitatul Timiș (așezare de la marginea Banatului Montan, singurul *Felek* dispărut).

⁴¹ Reamintim observațiile lui Pál Engel (*Regatul Sfântului Ștefan. O istorie a Ungariei medievale. 895-1526*, ediție Adrian Andrei Rusu, Ioan Drăgan, Cluj-Napoca, 2006, pp. 26-27). 1. Din secolul al XIII-lea s-au păstrat 10 000 de documente din Regatul Ungariei, numărul lor crescând exponențial până la 1526 (300 000 de documente); 2. Din integralitatea documentelor medievale a ajuns până la noi doar 1-2%, ceea ce nu permite de fapt exagerări.

⁴² Demn de reținut este cazul Avrighului. Numele este considerat de origine pecenegă (Alexandru Madgearu, „Români și pecenegi în sudul Transilvaniei”, în *Relații interetnice în Transilvania (secolele VI-XIII)*, editori Zeno-Karl Pinter, Ioan Marian Țiplic, București, 2005, pp. 111-120). În latină, numele a fost *Af-f-rica*, de la *affricare*, deoarece era lipit („se freca”) de munte. În germană, este cunoscut fie drept *Freck* (de la *Affrica*), fie drept *Ebreg* (de la Avrigh). Este destul de limpede că la Avrigh au existat cel puțin trei realități distincte.

⁴³ Pe listă ar trebui însă adăugat probabil și Avrighul datorită elementelor expuse mai sus.

Harta Feleacurilor din răsăritul Regatului Ungariei
(după Al. Simon, Feleacul (1367-1587), Cluj-Napoca, 2004, p. 70)

La măcar patru Feleacuri (Avrigh, Felnac și Feleacul din Bistrița și unul din Feleacurile din Mureș, satul Feleag astăzi) li se asociază documentar sau arheologic o fortificație⁴⁴. Iar toate Feleacurile (*Fe<l>lek-uri* ori *Fe<l>lak-uri*), termen de origine maghiară indiscutabilă (*fel+lak*=locul de sus)⁴⁵, se găsesc la est de Tisa, concentrându-se în spațiul intracarpatic și la marginea vestică a acestuia pe Valea Mureșului⁴⁶. Jumătate aproape dintre Feleacuri au

⁴⁴ Numai primele două figurează în listele întocmite de către Adrian Andrei Rusu și publicate pe site-ul www.cetati.medievistica.ro, o probă elocventă pentru limitele cercetării. Este foarte posibil ca așa-numita „cartare” a așezărilor să releve și alte similitudini de or-din geografic și toponomic, poate chiar în final un fenomen căruia Feleacul i-a aparținut.

⁴⁵ Amintim și că *fel* înseamnă jumătate în limba maghiară, de unde și ardelenescul *fele*. Interesantă este astfel și forma compusă *Fe<l>legvár* care desemnează o fortificație pe înălțime (*Cetățuia* de pildă de la Cluj, cu urme – neclare – de fortificație datate însă ante 1200).

⁴⁶ Cel mai „îndepărat” Feleac este desigur Felnacul, aflat la 20 km de municipiul Arad.